

MAGYAR SIKETNÉMA = OKTATÁS

A „SIKETNÉMA-INTÉZETI TANÁROK ORSZ. EGYESÜLETÉNEK“ HIVATALOS LAPJA.

Megjelenik minden hó elején legalább egy ivnyi terjedelemben.

Előfizetési ár:	Felelős szerkesztő:	Szerkesztőség
Egész évre:	NEMETH LÁSZLÓ.	és kiadóhivatal:
Tagok számára . 7 kor.	Kiadó és laptulajdonos:	Kecskemét,
Mások számára 12 kor.	a Siketn.-int. Tanárok Orsz. Egyesülete.	Templom-utca 95. szám.

Tartalom: Új esztendő. —y. — Az óra. Borbély Sándor. — Szakirodalmi szemle. Nyugtázás. — Melléklet: Juan Pablo Bonet: „A betűknek elemeikre való felbontása“ Fordította: Adler Simon. 49—64. lap.

Új esztendő.

Itt fekszik előttem az 1908. évi költségvetés. Forgatom, forgatom. Felső reménységgel forgatom. Keresem benne azt, ami a mienk. Keresem az új esztendő új javait. Azokat a javakat, melyekre szükségünk van nehéz munkánk közepett, hogy az anyagi terhek szellemi erőnket le ne törhessék.

Emlékezzünk csak vissza! Épen most egy éve mozgalom indult meg, hogy a gyógypedagógiai intézetek munkásai is, mint a kultúra többi napszámosai, keressék fel gondviselő urukat, hogy számos teendői között ő róluk se feledkezzék meg. Ez a mozgalom a mozgolódás stádiumában rekedt. Miért? Azért, mert a mozgalom megválasztott elnöke a második értekezleten kijelentette, hogy nincs szükség semmiféle törekedésre, hogy miniszterünk figyelmét a mi bajainkra külön is felhívjuk. Ő a *legilletékesebb* helyen szerzett információ alapján megnyugtathatja a jelenlevőket anyagi helyzetünknek fokozatos, de biztos javulásáról. A kipattant titok az volt, hogy ezentúl ügyosztályunk költségvetésének keretében új állások szerveztetnek, különösen a IX. és X., részben a VIII. fizetési osztályban, ami alkalmas arra, hogy 3 év múlva véglegesített ember nem lesz a XI. rangosztályban.

Az értekezlet vérmesebb tagjai nyughatatlankodtak ugyan, sőt egyik-másik — a multra hivatkozva — az ígéretek hiábavalóságát is hangoztatta, de a higgadtabb elem azt mondta: várjuk meg a jövő évi költségvetést, majd meglátjuk akkor. És megnyugodott. Ok is volt rá. Mert az új állások már az 1907. évi költségvetés szerint is a VIII., IX. és X. rangosztályokban szerveztettek.

Ezért keresem most én felső reménységgel az új esztendő új javait.

Forgatom, forgatom a költségvetést. A közoktatásügyi tárca összes kiadási többlete 13.039,000 K. Szép összeg egyelőre. Jutott is belőle ennek is, annak is. Egyiknek több, másiknak kevesebb. Különösen örülhetnek neki a tanfelügyelőségek, ahol a megkezdett státusrendezést folytatják azért, hogy „a tanfelügyelői személyzet az egyes fizetési osztályokba *igen aránytalanul* van beosztva és ezen aránytalanságon az állami tanfelügyelet érdekében *multhatatlanul* segíteni kell.“ Az állami elemi népiskola tanítói is megkapják, amit ígértek nekik. A polgári iskolaiakról sem feledkeztek meg az új évben. „A IX. és X. fizetési osztályba sorozott állások beosztásában mutatkozó *aránytalanság fokozatos megszüntetése* iránt 1907. évben megindított eljárás folytatása gyanánt az 1908. évben *ismét* 60 állás lesz a X. fizetési osztályból a IX. osztályba sorozandó.“

Itt jut eszembe, hogy évekkal ezelőtt, midőn arról volt szó, hogy ma-holnap a polgári iskolaiak mögött maradunk, pedig előttük voltunk: azzal a kijelentéssel nyugtattak meg bennünket, hogy gondoskodás történik az iránt, nehogy valamikép elsőből utolsók legyünk. Tehát ha a polgári iskolaiak kaptak valamit, mi sem maradhatunk el.

Node itt van a mi kincsünk. Lássuk, mivel gyarapodott! Ime azok a sorok, melyek nem az ígérlet, hanem a valóság hangján beszélnek:

1907. évre megszavaztatott	701,109 K
1908. évre előirányoztatott	773,957 „

tehát több: 72,848 K-val.

„Fenti többletből 45,348 K esik a személyi járandóságokra és 27,500 K a dologi kiadásokra.

1908—9. tanévvel folytatólagosan új állások szervezéséről kellett gondoskodni. E célból jelen költségvetésemben 10, *felerészben a X., felerészben a XI. fizetési osztályú* tanítói állás szervezéséről kellett gondoskodni. Az e címen felmerülő többköltség figyelemmel arra, hogy az állások csak az 1908. évi július hó 1-e után lesznek betöltendőek, 10,615 K.

A gyógypedagógiai intézeti szolgálattételre rendelt állami tanítók létszámát egyelőre 12-ről 14-re kellett felemelni, mert a vidéken létesítendő két új *kisegítő iskola tanítóit ide soroljuk*. Ezen tanítók a gyengébb tehetségűek oktatására képesítő *szünidei* tanfolyam elvégzése után egyenként az 1907. évi XXVI. t. c. szerint járó illetményekkel és ezen felül még egyenként évi 300 K működési pótlékkal neveztetnek ki a vidéki kisegítő iskolákhoz.

2,208 K többlet merül fel azon a réven, hogy a gyógypedagógiai tanerők után, kik nyugdíj tekintetében az orsz. tanítói nyugdíj- és

gyámalap tagjai, iskolafentartói díjakat irányzok elő. (92 tanerő után a 24 K.)

A gyermektanulmányi társaság segélyezésére 2,000 K-t irányoztam elő. Ez a társaság . . . az állami gyógypedagógiai pszichológiai laboratóriummal karöltve működik és már eddig is elismerésreméltó működést fejtett ki. Tudományos működését azonban csak állami támogatással képes folytatni, miért is a fenti szerény subventiót előirányzandónak találtam.“

Óh magasságos szent ígélet! Az-e a te sorsod, hogy soha se teljesedjél? Szánalom, keserűség és kétségbeesés vegyes érzelmei zavarják fel lelkünk nyugalmát, ha ezeket a sorokat olvassuk. Bizodalunk, hitünk, reményünk mind összeomlott. Hol van az igazság!? Hát csak nekünk nem jutott egy új fillér sem azokból a milliókból? *Csak nekünk nincs szükségünk az igen aránytalanul beosztott fizetési osztályok fokozatos megszüntetésére?* Nekünk, akik az idegölő munkák legterheesebbjét végezzük, akiknek görnyedő vállait növendékeink koldúskenyérének előteremtésén kívül napról-napra újabb terhekkal növelik. Hol itt az igazság és méltányosság? Míg a polgári iskoláknak 8 százaléka maradt a XI. rangosztályban legfeljebb egy évre, addig a mi létszámunknak a múlt évben még *csak* 39, az idén már 41 százaléka eszi majd bizonytalan ideig a XI. fizetési osztály száraz kenyerét. Ez jutott nekünk osztályrészüln az új esztendő új javaiból. És egy csomó sallang. Vidéki kisegítő iskolák létesítése, melyeknek tanítói előbb 6 hétig szórakoznak majd a fővárosban; gyermektanulmányi társaság segélyezése a mi és intézeteink rovására, amihez voltaképen semmi közünk. De már ezt is ránk erőszakolták, tehát túrnunk kell. Node a budapesti vakok intézetének kertészéről sem feledkeztek meg, „*aki szaktudással bir s hivatását kitűnően betölti,*“ a pótlékot bizonyára megérdemli . . . Szent Isten! Talán nekünk nincs szaktudásunk és hivatásunkat nem töltjük be? . . . Még ebben talál lenni a hiba. Hallgassunk hát.

Távol legyen tőlem, hogy mindazért a méltánytalanságért, melyet a jelen költségvetés velünk szemben tanúsít, közoktatásügyünk pártatlan és fenkölt bajnokát, *gróf Apponyi Albertet* okoljam. Nem! Ő erről nem tudhat és nem is tud. Nagy nemzeti ideáljainak közepett nincs, ami figyelmét reánk és ügyünkre irányítsa. Ha alkalma volna töviről-hegyire megismerni dolgainkat, biztosan számadásra szólítaná azokat a sáfárokat, akikre a némák és világtalanok ügye van bízva.

Úgy látszik, a mi szaktanácsunk csak arra való, hogy testületi jegyzőkönyveket bíráljon, rendeleteket másoljon, de tanácsot ne adjon és a miniszter urat alattvalói boldogságáról biztosítsa. Hihetetlen, hogy

módját ne ejthetné a mi státusunkban uralkodó viszásságok orvoslásának. Ő-excellentíája bizonyára meghallgatná véleményét és nem minősitené illetéktelen beavatkozásnak. Avagy a szaktanács urai nem érzik és soha sem érezték a mi keserves gondjainkat?

De mit vádaskodom én itt össze-vissza? Talán nincs is igazam. Első sorban vessünk magunkra. Miért nem járunk a magunk lábán? Miért kullogunk kecsesgető lidércfény után? Hisz' tudhatjuk, hogy az akkor lesz semmivé, amikor meg akarjuk fogni. Régóta alkudozunk már magunkkal. Az okos politika útvesztőjébe egész belekeveredtünk. Mindig csak vártunk és reméltünk. Most egy éve azt mondtuk, várjuk meg még, mit hoz az új esztendő. *Ez is megvan.* Várunk-e még tovább?

—y.

Az óra.

Bizonyára szokatlan cím ez egy ily szaklapban, mint a *Magyar Siketnéma-Oktatás*. De azért nem lehetetlen. Mert pl. szólhatnék a tanulók, tanárok és tantárgyak heti óráiról s még alkalmi is lenne a fejtegetésem. De nem! Erről most hallgatok. Szólhatnék a jól járó óra pontosságáról s ugyanakkor a tanár fegyelmezettségéről, aki minden dolgát szintén kellő időben és rendszeren, megbízhatóan végzi, mint a jó óra. Aztán: a jól járó óra sohasem mutat többet, mint amennyi az idő. Vajha közöttünk sem lenne egy is, aki óralapjával többet mutatna, mint amennyi a valóság. A későn járó óra sem jó. Ez is megtéveszti az embert és rendszeren — károsan. A hátul járó túlságos szerény ember is, habár nem is oly károsan, mint a későn járó óra, de mégis megtéveszti a szemlélt. Itt kára inkább a szerénynek van, de a közjó is veszít vele: nem érvényesül az igazi érdem és tehetség. És szólhatnék arról is, hogy némely óra ki is kiabálja, hogy mit végzett. Egyik többször is magára hívja a figyelmet: minden negyedórában, míg a másik soha meg nem szólal. Egyik óra mélységes zúgással, a másik vékony, magas szapora hanggal adja tudtára környezetének, hogy ő mit csinált, mi érdemeket szerzett eddig. Némelyik meg épenséggel fülbemászó dallamot is énekel, csakhogy magára vonja környezetének figyelmét. Akárcsak mintha ember volna!

Aztán párhuzamba állíthatnám az órának egy más tulajdonságát is az emberével. Az óra mutatója addig nem mutatja pl. az V-öt, míg a IV-et meg nem járta. Amit ő reá biztak, azt ő egyforma szeretettel keresi fel, látogatja meg. Neki nem kedvesebb a VI-os szám — hol pihenhetne — mint a XII, ahol mereven kell állania. Vajha nekünk is lenne annyi lelki és testi erőnk, hogy a bejárandó, megművelendő területet mi is egyforma elfogulatlansággal járjuk meg, a kitöltendő időt egyforma lankadatlansággal töltjük ki. Vajha nem kellene arról szónak esnie, hogy mi bizony sokszor és szívesebben foglalkozunk a jobb tehetségűekkel, mint a gyengékkal és akárhányszor átugorjuk a III-dik gyermeket, hogy annál hamarabb pihenhessünk a VI-diknál.

Pedig az óramutató igazságos és következetes járása arra is eszmél-tethetne minket, hogy addig nincs itt a helye és ideje pl. a IX-nek, míg nem végeztünk a VIII-cal. Ezt a fokozatosság és a tanítandók sorrendje kívánja így.

Dicsérhetném az óra gépezetét s el kellene itélnem azt az embert, aki csak gépszerűleg, lélek nélkül működik; végnélküli az óra kereke, melyet csak fel kell húzni s ismét újult erővel jár, de nem így az emberi szervezet, melynek véges szálai elkopnak s felhúzzhatatlanul megállnak — sokkal előbb, mint akár egy 20 koronás óra is. És még tovább is folytathatnám. De ezúttal nem az a szándékom, hanem az, hogy egy kisded módszertani tanulmányt mutassak be.

*

I. Az óra jelen módszertani tanulmányom szolgálatában nem más, mint egy érdekes, vagy legalább is annak vélt beszélgetési tárgy, mely cím nekünk alkalom és ürügy arra, hogy a beszédnek némely kifejezéseit verbemenő szemléletinességgel bemutassuk néma tanítványainknak.

Ismétlem: én az óra cím alatt folytatható beszélgetést érdekesnek, azaz olyannak tartom, mely iránt a tanuló érdeklődhetik, amely ennek figyelmét lekötheti, amely *eleven szemléletinességgel vonja egy képbe a tartalmat és a kifejezést*. Ha nem így volna; ha nem volna e tárgy érdekes, akkor ez csak megítélési hiba, jóhiszemű tévedés, megbocsájtandó elnézés. *A fő azonban az, hogy érdekes, feltétlenül érdekes tárgyat keresek beszélgetési alanyul.*

És itt nem mulaszthatom el, sőt megragadva az alkalmat arra, hogy a siketnéma-oktatásnak ezúttal egyik oly sarkkövére mutassak rá, amely nélkül nincs, nem lehet s nem is lesz eredményes tanítás soha. Mi ez a lényeges kellék? Egyik német pedagógus — talán Diesterweg — így fejezte ki: *a tanítás központja a gyermek legyen*. Ezt a jó gondolatot nem kellett kitalálnom, de céljaink szerint jól értelmezni, részleteire felbontani — úgy látom — szükséges. — Miért?

Noha mindnyájan ismerjük a fennebbi alaptételt és azt megvalósítani többé-kevésbé mindenikünk törekszik, mégis nagy hiányosságok vannak e tekintetben.

A helyes értelmezés és jó végrehajtás egyik akadály a kar-társaknak nagyobbára fiatal mivolta s tapasztalataink hiánya. Amennyire jó lehet jelöltjeinknek személyileg, hogy korán állásba jutnak, ép oly káros az ügynek, hogy elegendő jártasság, tapasztalat és gyakorlati készség nélkül fognak oly munkához, mely a tapasztaltabb embert is próbára teszi. Ezzel őket hibásaknak feltüntetni legkevésbé sem akarhatom, hiszen ők nem okai a kényszerhelyzetnek. Az azonban tény, hogy egy évi elméleti tanulmányozással s egy párszor való gyakorlati kísérletezéssel, a tanításnak még a külső fogásait sem sajátíthatják el, nemhogy oly mélyebben rejlő mozzanatokra is figyelni tudjanak, mint amilyen pl. a *növendék lelki világa, egyéni hajlama, érdekköre* stb., stb.

Fiatalabb tanáraink figyelmét egészen leköti s kimeríti a tanítás külső módozatának kielégítése, pl. hogy a megjelölt tananyag fel-

dolgoztassék. Ez az a legfőbb keret, melyet az igazgatója s a miniszteri biztos számon kér, tehát ezt kell először és főként betöltenie. Ha ezt nem tölti be, a feje fölött lógó kard bármikor lesuhinthat. A kiállítás legyen csinos, szemrevaló. Fődolog, hogy legyen feldolgozva a kijelölt tananyag címek szerint s akkor jó a keret, elegendő az eredmény s rendben van a dolog. Szerepeljen a *ban, ben, a tól, től* stb. s ez az ember munkáját elvégezte, gáncs nem érheti. Ha lélek nélkül és csak látszatra tölti be tisztét, legfennebb az egyéni becsvágyon eshetik sérülés, de máskülönben nem hivatal- és nem kenyérvkérdés. Első a hivatal — a hivatás lehet utolsó is! Legalább erre szoktat a mai paragrafusos világ. Óh, de éppen ebben a lelkiismeretlen, vagy talán tudatlan felfogásban rejlik a baj forrása.

A siketnéma-oktatásnak sikerét az még nem biztosítja, ha a kijelölt anyag feldolgoztatott. Mert lényeges, igen lényeges kérdés, hogy *hogyan* dolgoztatott fel az az anyag. A jó tanítás egyik alapfeltetele éppen az, hogy valamely *anyag*nak (tárgy, esemény, jelenség, személy stb.) *melyik része, melyik oldalról, mily világitásban, mily viszonyításban s mily terjedelemben* dolgoztatik fel? E kérdésnek jó megoldása még a gyakorlattal, tapasztalattal bíró idősebb kartársnak is kemény feladat. Hogy ne volna ez az a fiatalabbaknak?

Innen van aztán az, hogy ha Magyarország 16 intézete 16 III. osztályú tanárjának feldolgozás végett feladnám e tételt: *a család* — oly különböző szempontokból dolgoznák azt fel, hogy szinte csodálatos. Óhajtandó tehát, hogy a sokféle feldolgozás között ismerjük meg a legjobbat s azt aztán kövessük. A legjobb kidolgozása pedig az lesz, mely menetében nem a tudományos szempontú rendszerezést, nem a tanár álláspontját s nem a számonvevőnek esetleges vesszőparipáját követi, hanem a gyermeki lélek felfogó képességére helyezkedve, azt dolgozza fel, mely iránt a gyermeki lélek leginkább érdeklődik, amelyet a lélek megragad, amelynél a gyermeki kedély örömmel időzik, amely tananyagrészt az ő naiv viláágának leginkább megfelel. *Mindaddig, míg a tantervben is kifejezett ez utóbbi jó tanítási kívánalmakat lélek szerint is meg nem valósítjuk, addig számottevő haladást fel nem mutathatunk.*

A feladat nem könnyű, a feladat nehéz, de nem elérhetetlen. Ha folytonosan szemünk előtt tartjuk e kívánalmakat s magunkat következetesen műveljük a gyermeki léleknek e tanulmányában, jelentős változás, igen szép eredmény várható. Az lesz a siketnéma-oktatás egyik legtiszteletreméltóbb úttörője, aki e fennebbi eszmét részletesen is kidolgozza s a gyakorlatban is megvalósítja.

Én ezúttal nem akarok oly színben feltűnni, mint aki e nemes hivatásra vállalkozik. Egyebeken kívül nagy idő és nyugalom kell hozzá. Ezúttal csak felvettem az eszmét és egy kis mintával óhajtok irányt mutatni. Azért vettem fel cikkem címéül az *órát*, mert ez oly tárgy, melyről minden iskolában és minden fokon esik szó. Ez tehát alkalmas tárgy lehet arra, hogy minden fokú növendék foglalkozhassék vele és ugyanakkor a feldolgozás árnyalati különbségét is lássuk. Az most tehát a kérdés, hogy hogyan tárgyalhassék ez az I., II., III. stb. osztályban.

II. És itt előtérbe lép a szóbeli érintkezés módja: *a beszéd, a kifejezés, a szöveg*. Nem elég ugyanis csak az, ha a tartalom iránti érdeklődés biztosítva van. Ennek oly *kifejezést* is kell adni, melyet a tanuló *azonnal és gyakran értékesíthet* is. Mi hasznát látja az a némának nevezett, de beszélni akaró III—IV—V. osztályos gyermek annak, ha az óra körében pl. ily kifejezésekkel akarjuk gazdagítani: Az óra hasznos tárgy. Az óra az időt mutatja. Némelyik óra aranyból, a másik ezüstből stb. van. Sokféle óra van. Egyik óra szerkezete ilyen, a másik olyan stb. stb. Nohát az ilyen *beszédtanítás* nem beszédtanítás. Ez legjobb esetben csak ismerettömés lenne, ha a néma felfogná ésszel és nyelvére tudná venni e kifejezést. De ilyen szövegű beszédre ugyan hogyan érezhetne ingert az a néma, aki még közkeletűbb társalgási szöveget sem sajátíthatott el!?

Az lesz a második művészi úttörője a siketnéma-oktatásnak, aki a már megállapított érdekes tartalomnak oly kifejezést ad, mely szerkezetileg legkönnyebb, a használat szempontjából pedig úgy szólva mindennapi és közkeletű.

Csakis így alakulhat ki az a régóta keresett kiskörű gyermeknyelv, mely aránylag kevés fogalommal is, de biztosítja a kerekded, formás beszélgethetést, az úgynevezett társalgási nyelvet.

A nélkül, hogy tökéletességre számítanék, megkísérlem az óráról elmondható tartalmát a legcélszerűbbnek vélt szólásformákkal kifejezni. Pl.:

I. osztály.

Mi ez? — Óra. Hol van az óra? — Ott van. Itt van. — Szép.

II. osztály.

Nekem nincs órám. Neked van-e órad? A tanár úrnak van órája. Ki adta? Ki vette? Apám adta. Anyám vette. Szép óra. Mutasd! Vigyázz reá! Megállott. Áll az óra? Nem jár. Felhúszom. Most már jár.

III. osztály.

Hány óra? Nem tudom, hány óra. Nézd meg! Kérdezd meg! Három óra. Fél három. Három óra elmúlt. Fél három óra elmúlt. Mindjárt (nemsokára) 3 óra. Mindjárt fél 3 óra. Nem látom, hány óra. Pont 3 óra. Épen 3 óra.

IV. osztály.

Nézd meg: hány óra! Kérdezd meg: hány óra? Mondd meg: hány óra! Ki tudja, hogy hány óra? Egynegyed 3. Háromnegyed 3. Egynegyed elmúlt. Háromnegyed elmúlt. Három óra elmúlt 5 perccel. Egynegyed elmúlt 3 perccel. Félhárom elmúlt 7 perccel. Háromnegyed elmúlt 2 perccel.

Mennyi volt az órad? Drága! Én 20 koronán vettem. Mikor vetted? Hol vetted? Ajándékba kaptam. Névnapiomra kaptam. Apám (nagybátyám stb.) vette (adta). Keresztanyámtól kaptam.

Leejtettem az órámat. Elromlott az óráim. Nem jár az óráim. Elviszem (elmegyek) az óráshoz. Megcsináltatom az órámat stb. stb.

V. osztály.

5 perc mulva 3 óra. 2 perc mulva $\frac{1}{4}$ 3 óra. 4 perc mulva fél 3 óra. 6 perc mulva $\frac{3}{4}$ 3 óra.

Lejárt az óra (órám, órád). Húzd fel! Felhúzom az órát (órám). Kitől kaptad ezt az órát? Bérmaatyám (stb.) ajándékozott meg vele. Ajándékba (ajándékul) kaptam névnapomra (születésnapomra).

Valami baja van az órának: megállott, nem jár. Mi baja van az órának? Elviszem az óráshoz. Tegnap is megállott. Vidd el az óráshoz! Mit fizetek érte? Mit kell érte fizetni? Mit fizettél érte? — 3 nap mulva meglesz. Mikor jöjnek érte? Kérem tessék hazaküldeni! stb. stb.

VI. osztály.

Római szám. Arab szám. Nagy mutató, kis mutató, percmutató. Óralap. Kerék.

Ez az óra siet (késik). Ez az óra jól (nem jól) jár. 5 perccel késik (siet) az órám (órád). Kinek jár jól az órája? Az én órám pontos. Igazítsd meg az órát! Vidd előbb az órát! Előbbre viszem az órám, mert késik. Állítsd meg az órát, mert siet. Indítsd meg az órát! Hasonlítsuk össze az órákat. Hány óra nálad? Nálam pont $\frac{1}{4}$ 6. Az én órám a vasúti idő szerint jár. Épen most igazítottam meg.

Kérem, nézze meg az órám: mi baja van. Tegnapról fogva nem jár. Eltörött a tengelye (rúgója). Legyen szives holnapra igazítsa meg. Mikor küldhetek (jöhetek) érte? Itt hagyom a címetem.

VII—VIII. osztály.

Van ezüstóra, aranyóra, nikkelőra, stb.; zsebóra, falióra, toronyóra, napóra, vizóra, homokóra, stb. Nőióra, férfióra, játékorá, stb. Kakukkos óra, zenélő óra, stb. — Erős szerkezet, finom szerkezet, gyenge szerkezet. — Cilinder-óra, remontoir-óra, stb. Kulccsal jár, csavarral jár. Kettős fedelű, üvegfedelű. Belső szerkezet nagyjából. — Magyar gyártmány, svájci gyártmány. Hányas számú? Antik-óra, örökség, ereklye. Órásipar.

Egy nap 24 órából áll. Egy órában 2 fél, 4 negyedóra van. Egy órában 60 perc. Egy percben 60 másodperc. A nappal 12 órából, az éjjel 12 órából áll. Reggel 6—12-ig délelőtt; 12—6-ig délután. Este 6—12-ig éjfél előtt; éjjel 12—6-ig éjfél után.

Az én órám nagyon pontosan jár. Nem cserélném el senkiével sem. Ezelőtt 5 esztendővel kaptam az apámtól s azóta csak egyszer kellett az óráshoz vinnem. A nap is az én órám szerint jár. — Szegény boldogult apám adta névnapomra. Ő is örökölte. Még a nagyapámé volt. Az idő pénz (kincs). Amit ma megtehetsz, ne halaszd holnapra, stb. Minden órának leszakaszd virágát.

*

Ime! Ilyesformán képzelem én az óráról elmondható érdekes — vagy legalább annak vélt — tartalomnak a kifejezéseit. A fokozatoságot is igyekeztem feltüntetni. Sem teljesnek, sem tökéletesnek nem tartom azt, amit ide eszméltetőül és irányítóul leirtam, tehát azt módo-

sítani lehet és kell. Az eszmét azonban megdönthetetlennek tartom s ha szükséges, meg is tudnám védelmezni s meg is védelmezem.

Fejtegetéséből két dolognak kell kitűnnie.

Egyik az, hogy csak oly tartalomról beszéljünk, mely legjobb tudásunk és meggyőződésünk szerint a gyermek előtt érdekes, lelkét megragadó, lekötő. Az óráról feljegyzett mondások mind az életből vettek, melyeknek kérdésére, mondására a növendék lelki kényszert érez, tehát belőle fakad az érdeklődés és lelke mélyéig hat a szemlélet.

A másik az, hogy ez érdekes tartalomnak a fokozatosság szemmel tartásával oly kifejezéseket kell adnunk, melyekkel a növendék a szókészlete folytán meg tud birkózni és amelyeket használnia léptenyomon van alkalma és ha használja, nem kárbavesztett szólamot gyakorol, hanem értékes, mindenkitől használt, gyakori kifejezést.

Ezeken kívül még kifejezést nyer az is, hogy amit pl. az óráról legtöbbünk a III-ik osztályban kezdett tanítani, hogy t. i. van ezüstóra, aranyóra, nikkelőra, zsebóra, fali óra, toronyóra, napóra, vízóra, gázóra, homokóra, női óra, férfi óra, gyermek óra, játéköra, kakukkos óra, zenélő óra stb. stb., ez a beszéd, ez a tanítás nem a III., hanem az utolsó osztályra való. Mert ez nem *beszédtanítás*, hanem *ismeretnyújtás*; ez nem érdekes, hanem száraz anyag; ez már szintézis eredménye, elvonás és tetőzés, melynek a kezdet kezdetén nem lehet, nincs is helye. Tehát aki a III—IV. osztályban ily szellemű, leíró rendszerű tanítást végzett, az e tanítását helyezze át az utolsó évfolyamokra.

Kérem szeretett Kartársaimat: méltassák különös figyelemre e mostani felszólalásomat. Ha ennek szellemében haladnak, szép-szép siker ígérkezik.

Ha pedig a tek. Szerkesztő úr jönnek látja: hívja fel a kartársakat egy nemes versenyre, melynek tárgya — felszólalásom értelmében — pl. a *család* főfogalma alá tartozó tárgyi és alaki ismereteknek feldolgozása lehetne.*)

Borbély Sándor.

Szakirodalmi szemle.

A beszédtanítási módszer lélektani megokolása, a jelnyelv és az „újjabc“ kritikája. Irta Werner Frigyes. (Folytatás.)

V.

Az „újjabc“. Dr. Sternnek a siketnéma-oktatás eredményének tökéletesítésére irányuló törekvései főleg azt célozzák, hogy az alsó fokon az „újjabc“ tétessék a tanítás alapjává; a hangbeszéd megtanítását pedig arra az időre akarja halasztani, amikor a gyermekek már valamennyire behatolnak a nyelv szellemébe. Egy másik, ezekből folyó követelése meg az, hogy mindjárt kezdetben több beszédanyagot adjunk növendékeinknek.

*) Borbély Sándor eszméjét „egy nemes verseny“ rendezéséről örömmel tesszük a magunkévá és oktatásügyünk érdekében felkérem a t. Kartársakat, hogy a „család“-ról szóló módszertani dolgozatukkal keressék fel lapunkat! Azonban más tárgyat is szívesen veszünk.

Szerkesztő.

E követelések cseppet sem új dolgok, nem is megváltó eszmék. Hiszen a mult század közepéig ez volt a legelterjedtebb módszer. Amerikában még most is dívik. De már itt is hatalmas tért hódít a tiszta beszédtanítási módszer. Természetes, hogy e körülmény sokat levon az amerikai tapasztalatokra való hivatkozás értékéből. A történeti tapasztalatok (tények) meg egyenesen az „újjabc“-vel való kísérletezés ellen bizonyítanak. Igaz, hogy az „újjabc“ jobban megfelel a siketnéma természetének, mint a hangbeszéd és a beszédérzetekben való gondolkodás. Gondolatközléseiben a siketnéma így könnyen ellenőrizheti maga-magát és ami a legfontosabb, teljes megegyezés van a percepció, gondolat és reprodukció között.

De ezen eljárás mellett is a hangbeszéd megtanítása volna a főcél. Ha azonban a siketnéma az „újjabc“ segítségével nyerne oktatást, akkor ő ebben is gondolkodik. A későbbben megtanulandó hangbeszéd pedig olyan viszonyba kerül vele, mint az éperzékűek írása a beszéddel. A beszédnek tehát csak másodrendű szerep jutna az „újjabc“ mellett. Megengedhető, hogy a hangbeszéd így is bizonyos autonómiaira tenne szert. De az már kétségtelen, hogy a siketnéma nem fog beszédérzetekben gondolkodni. A hangokat létrehozó szerveknek pedig nem lévén kellő gyakorlatuk, beállhat az az eset, hogy a szavakban előforduló hangok kiejtése, a mesterségesen tanult mozgások természetének megfelelőleg, mindinkább tökéletlenebb, érthetlenebb lesz.

Előnye az „újjabc“-nek, hogy a vele való gondolközlés biztos, míg az élőszo útján történő — a leolvasás nehézsége miatt — bizonytalan. Az élőszóban való tanításnál olykor 4–5-ször is el kell ismételnit a feltett kérdést. Az „újjabc“ útján való tanítási eljárás természetesebb és a nyelvelsajátítási mód inkább hasonlít az éperzékűekéhez. Ha nem a hangbeszéd megtanítása volna a cél, akkor tényleg az „újjabc“-vel való tanítás volna a legajánlatosabb.

A hangbeszéd tanításában az alsó fokon a cél elérése érdekében még az írást is száműzni kellene. Nem fogadható el tehát sem *Göpfert*, sem *Forchhammer* álláspontja, akik mindketten azon az alapon, hogy a siketnéma az írást és a vele való gondolközlést sajátítaná el a legkönnyebben, azt követelik, hogy az alapvető oktatás az írott nyelven történjék. Elfelejtik azonban, hogy ily módon megint csak azt érnék el, hogy a siketnéma az írott nyelvben gondolköznék. Nem támaszkodván ily módon kizárólagosan a beszédérzetekre, beszédje idővel érthetetlen lesz.

Valódi értékes eredményt a beszédtanítás terén, amint azt a tapasztalat is igazolja, csakis akkor lehet elérni, ha a tanítás kizárólag élőszóban történik. Ha a II. osztályos siketnémának csak írott nyelven nyújtanánk új anyagot, akkor az már meglevő beszédérzete alapján maga is képes volna a megfelelő szavakat képezni, de mivel még nincs kellő gyakorlata, az ily módon létrejövő beszédmozgások eredménye alig érthető minden esetben.

Ezek alapján kimondhatjuk, hogy a hangbeszéd tanításának az a módja a leghelyesebb, amely arra törekszik, hogy a beszédérzetet tegye a siketnéma gondolközlésének alapjává.

Utógondolat nélkül, bátran elvethetjük hát akár Stern, akár

Göpfert javaslatait. Annál is inkább, mert veszedelmök főleg az előnyükre felhozott érvek igazában rejlik. A siketnémák tényleg könynyebben és hamarabb tanulnak meg úgy a nyelvet, sőt több tudásra is tennének szert. Csak egy a baj: az ilyen úton elsajátított beszéd nem volna állandó jellegű.

Ha nem fogadható el Stern azon követelése, hogy az alapvető fokon az „újjabc“-vel tanítsunk, magától értetődik, hogy elesik az a kívánalma is, hogy e fokon több nyelvyanyagot adjunk a siketnémának.

VI.

A beszédtanítás módszerének elméleti megokolása. Stern követelésének megítélésénél önkéntelenül is felmerül az a kérdés, hogy miért épen nem szakember tesz ilyen javaslatot és hogy van az, hogy a szakemberek részéről is történnek a mostani módszer megdöntésére irányuló kísérletek? Ennek magyarázatát adja a mai módszer történeti kifejlődése.

Heinicke és Abbé de L'Épée felléptével egy és ugyanazon időben egymásnak mindenben ellenkező két tanítási mód keletkezett. Heinicke a beszéd megtanítását tűzte ki céljául, De L'Épée meg a művészi jel segítségével akarta a siketnéma lelkét kiművelni. Az érzékekkel való érintkezésre meg az írás szolgált volna. Ez utóbbi módszer eredménye annyira megnyerte az ámuló világ tetszését, hogy nem csoda, ha a német intézetekben is polgárjogot nyert. A hangos beszéd tanítását azért itt nem ejtették el teljesen, hanem a jelet és előszót kombinálták. A tanítás alapja nem a szemlélet, hanem a jel volt. Sikerült is ilyen módon a szó és fogalom közé éket verni. A tanítás menetét pedig a grammatika határozta meg. Természetes, hogy ezen eljárás mellett a siketnémák nem igen tanultak meg beszélni.

Pestalozzi megújulást hirdető eszméi nem tudtak a jogászok és papok által vezetett intézetbe behatolni. És hogy mégis nyomot hagytak az oktatásban, az első sorban olyan férfiakkal köszönhető, akik csak futólag foglalkoztak siketnémák tanításával. A legtöbbet tett e tekintetben Graser, aki a siketnémáknak az érzékekkel való együttes tanítását szorgalmazta. Azt mondja u. i., hogy minden tanítónak értenie kell a siketnéma tanításához és így minden népiskola lehet siketnémaiskola is. A terv túlságos merész volt. A Pestalozzi hirdette módszer erejét egyrészt túlbecsülte, másrészt meg nem vetett számot a siketnémák tanításának nehézségével. Minden ilyen irányú kísérlet balul ütött ki és néhány év alatt az egész mozgalom elaludt. Tapogatódzás, kísérletezés jellemzi a siketnéma-oktatást egész Hill-ig, a nagy reformátor fellépteig. De bár elismerjük Hill óriási érdemeit a módszer kifejlesztésében és előbbrevitelében, mégis be kell vallanunk, hogy a siketnémák természetét illető felfogása helytelen és hogy a még ma is érvényes metodikai alaptétele a siketnéma-oktatás további fejlődésére egyenesen hátrányos. Hill jelentőségét úgy ítéljük meg a leghelyesebben, ha az általa elért eredményeket az akkori idők eredményének tekintjük. Főbb tételei: „*Mintán a siketnéma szintén ember, következőleg ugyanolyan tehetségekkel bír, mint az érzékekűek.*“ A másik meg: „*Ugy fejlesszük ki a siketnémánál a beszédet, mint ahogy az élet*

fejleszti ki az érzékű gyermekekét.“ E tételek tarthatatlanok és míg feltétlen tekintélyük súlyával ránehezednek az oktatásra, lehetetlenné teszik a további fejlődést. Csak szigorúan tudományos fiziológiai és pszichológiai alapon lehet egy megdönthetetlen módszer kialakulását remélni.

Hill első tétele szerint a hallás hiánya nem gyakorol semmiféle káros befolyást a lelki életre. Ha ez így volna, azt is mondhatnók, hogy az, akinek mind az öt érzéke hiányzik, ugyanolyan lelki tehetőségekkel bír, mint az érzékű. Ilyenformán a Keller Hellénél elért tanítási eredményt természetes dolognak lehetne tekintenünk.

Hill ezen tétele egyoldalú felfogásból ered. Bár ő maga is, ha a siketnémák természetéről beszél, nagyon élénken tudja ecsetelni a nélkülözéseket, amiket azoknak ép hallás hiányuk miatt kell elszenvedniök. Ha azonban a tanításról beszél, akkor mindig a hallók tanítása lebeg szeme előtt és tétele tényleg hajszálnyira vág Pestalozzi azon állításával, hogy lényegében minden ember egyforma. Ez állhat az érzékűekre. De normális és abnormális emberek összehasonlításánál nem áll meg. Hill, mihelyt az oktatás módjának kialakulásáról van szó, tagadja a siketnémák abnormitását. Többek között még azt is állítja, hogy a siketnéma benső ösztöne folytán érzelmeinek hangos szóban való kifejezésére törekszik és hogy a siketnémák a környezetükkel való érintkezésben néha maguk teremtenek maguknak hangbeszédet. Erre — sajnos — azóta nem volt példa.

A jellel szemben egész különleges állásontra helyezkedik. Elméletben a jelnek nem tulajdonít értéket, sőt ellene van. A valóságban azonban nemesak hogy megtűri azt, hanem a beszéd megtanulása szempontjából még hasznosnak is tartja. Véleménye szerint a természetes jel csak megkönnyíti a hangbeszéd megértését és elsajátítását. Ezért nem is szabad a jelnyelvet az oktatásból száműzni.

Hill másik alaptétele: *„Úgy fejleszd ki a siketnéma beszédét, mint ahogy az élet fejleszti ki az érzékű gyermekekét.*“ E szerint a legjobb siketnéma-tanár az volna, aki a siketnéma egyéniségét és a fogyatékoságából folyó sajátosságait egyszerűen semmiibe sem veszi. A siketnémák tanárainak külön képzése pedig ilyen formán fölösleges volna. Már láttuk, hogy a siketnémák oktatásában épen az ellenkezőjét kell tennünk annak, amit az érzékűeknél az élet produkál. Hill számos írásával és tankönyveivel pedig maga is bebizonyította, hogy tétele csak frázis. Pestalozzi szerint csak egy helyes metódus lehet és ez az, amely a természet örök törvényein alapszik. Nézete szerint minden megismerés alapja a szemlélet. Hill tétele sem jelenthet egyebet, mint azt, hogy tanításunk támaszkodjék a szemléletre. Minden más, amit ebbe a tételbe lehet magyarázni, tévedés. A beszédtanításban legkevésbé lehet alkalmazni.

Dr. Stern, aki röviden és velősen rajzolja meg a beszédtanítás gyengéit, joggal tesz szemrehányást, hogy pszichológiai szempontból nem tud helyesen eljárni, mivel kénytelen a való élet beszédelsajátítási módjától, amely a halló gyermeknek nagymennyiségű beszédanyagot ad, eltérni.

Göpfert meg épen a Hill tétele értelmében való eljárás biztosítása céljából követelte az írásnak az oktatás alapjául való tételét.

Ha Hill azt mondta volna: „A siketnéma nem tudja a beszédet természetes módon elsajátítani és ezért az oktatási módok közül épen a beszédtanítás felel meg legkevésbé az ő természetének.“ „Kösd össze a beszédanyagot beszédérzetekkel.“ És ha még hozzátette volna: „Mindezek mellett meglehet, hogy idők múltán még így is joggal kétségbe vonhatják a tanítás principiumának helyességét, célszerűségét“: akkor több, mint bizonyos, hogy nem akadt volna követője. Mert mindenki azt mondta volna, hogy ha az eredmény elérése ily kétséges, akkor nem érdemes erre az alapra helyezkedni.

Hill tételeinek minden megbirálás nélkül való elfogadását korának a siketnéma-oktatás általánosítására irányuló törekvései tették lehetővé. Saját elméletének bizonyítására még Graserhez is folyamodott, amidőn szószerint átveszi tőle a következőket: „A beszélő száj a szó kiejtésénél ugyannyi mozgást hoz létre, mint amennyi artikulált hangot hall meg az érzékű ember. A száj mozgásai tehát nemcsak hallható, de látható abc-t is hoznak létre.“ Ha ez egészen így volna és ha a siketnéma is ugyanazon tehetségekkel bírna, mint az érzékű, csak akkor kísérheltnők meg Hill második tételének a gyakorlatban való megvalósítását.

Felhozható még Hill ellen, hogy a siketnéma a beszédet illetőleg egyáltalán nem hasonlítható össze az ép gyermekkel. Az utóbbinál a gondolat és nyelv teljesen egybeolvad. Az intézetbe lépő siketnéma gondolkozása ellenben a jellel van összekötve. Ez az anyanyelve. Ha azt akarjuk, hogy a hangbeszédet megtanulja, akkor a jelet mindenestre száműznünk kell.

Hill a jelet ártatlan dolognak tartotta. Sőt még állást is foglalt azok ellen, akik a jelet veszélyesnek tekintették a hangbeszédre, mert azt állította, hogy ezt legfőleg gonosz szándékkal teszik azok, akiknek kenyerük a hazugság, ha az igazság nem felel meg céljuknak. Tudjuk, hogy a haladó idő alaposan rácăfolt Hill ezen nagyhangú kijelentésére. Ma azt hirdetjük, hogy boldogok volnánk, ha a jelet teljesen ki tudnók irtani. A magánoktatás ebből a szempontból talán a legjobban felelne meg a célnak.

Mindezekből látható, hogy Hill első alaptétele tarthatatlan, a másik meg akármelyik módszernél jöhetne inkább alkalmazásba, csak épen a beszédtanításnál nem. A beszédtanítási módszer ellen támadók ép ebből kovácsolják legélesebb fegyverüket. A szemlélet elvének fenntartásán kívül, az egész tétel az oktatás szempontjából értéktelen. Mig uralma tart, nem lesz béke, mert lehetetlenné teszi a módszer helyes megokolását.

Bár a siketnémák szempontjából a beszédtanítás természetellenes, módszerünket mégis egyrészt a siketnéma természetéből, másrészt a hangbeszéd lényegéből kell megokolnunk. Erre való tekintettel tanítá-
sunk vezérelvét így állapíthatnók meg: „*Úgy képezd a siketnéma beszédét, hogy a gondolkozása a lehető legrövidebb idő alatt tiszta beszédérzetekkel kapcsolódjék össze.*“

Amikor a siketnéma az iskolába lép, jelekkel összekötött gondolkozása már valamelyes fejlődést mutat. Ezt a legközelebbi tárgyakra vonatkozó gondolatkört kell tehát elsősorban beszédérzetekkel össze-

kapcsolnunk. Mert csak így lehet a gondolkozás és a beszéd együttes kifejlődését remélni. A beszédérzeteknek tisztáknak, pozitíveknek kell lenniök. Ezért a jelt teljesen el kell ejteni, hogy a siketnéma figyelmét kizárólag a nagyon szubtilis beszédérzetekre irányíthassa. Így aztán valószínű, hogy a beszédérzetek pusztán csak mechanikai reprodukciója is érthető beszédet hoz létre.

Tudományos szempontból a fent idézett tétel a siketnéma természetének, a hangbeszéd lényegének, a hallók és siketek beszéde közti különbségnek megvizsgálására és olyan utak és módok felderítésére ösztönöz, amelyek a beszédre a tanításnál esetleg haszonnal értékesíthetők. *Werner* álláspontja tisztán mutatja a beszédtanítás gyengéit és nehézségeit és nem lehetetlen, hogy belőle olyan következtetéseket vonhatunk, hogy a gyengethetségű siketnémákat nem is taníthatjuk meg a beszédre. E miatt azonban nem hallgatható el a valóság. „*Úgy képezd a siketnéma beszédét, hogy gondolkozása mielőbb tiszta beszédérzetekkel kapcsolódjék össze.*“ Ez a mondat okolja meg pszichológiai alapon a siketnémák beszédtanítási módszerét a legegyszerűbben.

VII.

Az utolsó fejezet ismerteti a siketnéma-oktatásban eddig használatos összes módszereket. Fejtegetéseit ezzel végzi: „Minden oktatási mód közül a beszédtanítás ellenkezik leginkább a siketnéma természetével, de viszont ez az egyedüli, mely őt az emberek társadalmába visszavezeti.“

(Vége.)

R.

Könyvismertetés. „*Módszertani jegyzetek*“ szerény nevezete alá húzódik meg az az értékes fejtegetés-sorozat, melyet a budapesti állami siketnéma-iskola igazgatója: *Klis Lajos* nemrégiben kibocsájtott. Az a szükségesség vezette őt ez anyagi áldozattal járó elhatározásában, hogy a képző hallgatóit ő, mint a módszertan előadó tanára annál inkább bevezethesse a siketnéma-oktatás tantervének szellemébe. A tanterv ugyanis a képző hallgatóinak rendes tanulmánya, melynek kapcsán a tanításnak nemcsak anyagával, de módjával is meg kell ismerkedniök a jelölteknek. A tanterv azonban elsősorban anyagkimutatás és anyag-beosztás lévén, a tanítás módját csak másodsorban szolgálhatja. A tanítás módjának megismertetése a gyakorlati tanítások révén és az elméleti szóbeli fejtegetések kapcsán történik. A szóbeli tájékoztatás könnyebb áttekintése és megőrzése végett a tanterv kiegészítéséül irattak e fejtegetések.

Nyolc fejezetből áll e módszertani könyv. A bevezetés után a siketnémák oktathatóságáról értekezik röviden a szerző. Kimutatván azt, hogy négy érzeke révén ugyanazokra az ismeretekre megtanítható a siketnéma is, mint amelyeket ugyane négy érzeke útján a halló ember szerez. Sőt a négy érzekek gyakoribb használatával és finomabbá tételével még a hallás körébe eső jelenségek közül is többet észrevehet még a siket is. Ez alapon veszi észre és tanulhatja meg a siket a beszédet is mesterségesen.

A *jel*-nek, *szó*-nak és *írás*-nak, mint kifejezési eszköznek egy-

máshoz való viszonyítása után néhány fontosabb általános tanítási elv ismételtetik és nyer megvilágítást a siketnémák tanítása szempontjából. Ami ezekben ki van fejezve, az mind jó és értékes. Azt a pontot azonban, melyen a mi tanításunk is sarkallik, amely az egész könyvnek célja és dereka lehetett volna, s kellett volna hogy legyen is — ezt a pontot — szeretném, ha — részletesen kidolgozta volna a szerző. Ez a pont az *oktatás szemléletiensége*. Az általános tantervben nincs is meg — nem is való oda — hogy hogyan is történjék *az a szemléltetés, mely a beszéd tanítására vonatkozik*. Száz esztendejénél több, hogy beszédre tanítjuk a siketnémát. Ugyanannyi idő óta hangsúlyozzuk is a tanítás szemléletienségét, de azért egy, a legjobb részletes eljárást megmutató mintát nem állítottuk még fel, amelynek alapján aztán tökéletesbíthetnők magunkat. Az általános irányelvek (a tanterv) előtt ilyet nem akarhattunk, azután azonban kell már ilyet csinálnunk. Nagy dió, kemény dió ez, de erre törkednünk kell. Nem mondom, hogy hibája ez a szerzőnek, csak legfennebb hiánya ez az ő könyvének. Úgy érzem, hogy az általános elvekkal aki tisztában akar lenni, az tisztában van már. Most a részletezésen volna a sor. Kitől várhatnók ezt a jó részletezést inkább, mint a jelen könyv szerzőjétől, aki nemcsak a módszertan elméletének előadója a képzőn, de gyakorlatilag is a legelső egyike a siketnémák tanítása terén? Bármily kemény is ez a dió, fel kell törnie neki. *A beszédtanítás tartalmi és alaki része szemléltetési módját részletesen meg kell írnia valakinek.*

Az általános tanítástani elvek után a siketnémák tanításának egyik különleges ága: a kiejtés van részletesebben méltatva. Még pedig az iskolába lépő újonc siketnéma fogadásáról, szoktatásáról s játékszerű előkészítő tanításáról olvashatunk hasznavehető tanácsokat, útbaigazításokat. A hangképzés fejezete szintén kézzel fogható gyakorlati értékű hasznos kijelentéseket tartalmaz. Némely szépséghibák azonban megigazítandók. Így: (34. l.) „*A tükör használata valamennyi hang képzésénél nélkülözhetetlen.*“ A tükör nagyon jó szerszám céljainkra, de ily magas polcra még sem szabad — nincs is miért tennünk. A 35. lapon azt mondja a szerző, hogy az *i, z, zs, m, n* hangok zöngéjét a fejtetőn is lehet érezni. Ezt mindenik zöngés hangról ki lehet jelteni. A hangok sorrendjében (37. l.) a *k, m, n* hangot előbbre is lehetne tenni, az *é* és *cs* hangokat pedig hátrább. A *ty* előzze meg az *ny*-ét. A metszőfogak nincs miért, hogy látszasanak az *á, a, e, h* hangoknál, ellenben az *f*-nél látszanak a felsők. A *c*-t nem oly zárattal képezzük, mint a *t*-t, mert a *t*-nél a nyelv hegyével, a *c*-nél pedig a nyelv elejének a hátával képezzük a zárlatot. A *c*-nél a nyelv hegye — miként az *sz*-nél — „az alsó metszőfogak belső éleit érinti.“ Az *s* képzése — a szerző szerint — sokban hasonlít az *sz* hangéhoz. Noha az *s*-t nem egyformán képezik az emberek, mégis hogy a fennebbi meghatározás nem helyes, mutatja az utána való magyarázás is, mely szerint az *s* képzése egész más területre vitetik át, mint az *sz*-nél. Ezenkívül a *cs* képzésének fejezetében is más helye és módja van az *s*-nek, mint az első meghatározásban. És ez az utóbbi (a *cs* fejezet) a jobb. Az *r*-nél a nyelv hegye még *gyengén* sem érinti a felső metszőfogak tövét. Tehát zárlatmegnyitás

sem lehet, csak nyelvhegy-pergés van szabadon. Épen ezért oly nehéz a gyakorlatlan nyelvhegynek a pergés, mert sehova sem támaszkodhatik a nyelv. Ha hozzá támaszkodhatnék ez a fogak tövéhez, mindjárt könnyebb lenne a *r* képzése. Azért — ha sokáig nem sikerül a szabadon pergés — hozzátámasztatjuk a néma nyelvhegyét a fog tövéhez és így (tr) próbáljuk az *r*-et létrehozni.

Az *ny* mintájául jobb a *ty*, mint az *n*; azért előzze meg a *ty* az *ny*-et. A *ty*-t a *t*-vel viszonyba hozni hiábavaló, mert csak a pattanás közös náluk, de a képzés helye és módja egészen más. Még leginkább az *sz*-nek megfelelő a *ty* nyelvháti képzése. Az *ly* is kevésbé hozható viszonyba a *ty*-vel, mert a *ty* nyelvháttal képeztetik, az *ly* pedig első-sorban nyelvhegygel, — mint az *l* — aztán nyelvháttal, mint a *j*. Egyébként az *ly* képzésére nincs miért időt stbt vesztegetnünk, úgyis *j*-t ejtünk helyette.

A módszeres hallási gyakorlatokról is megemlékezik a szerző. E cím alatt azzal számol be, hogy kik és mely intézetek foglalkoztak eddig hallási gyakorlatokkal. Noha megállapítja a szerző, hogy a hallási gyakorlatokhoz kötött eredmény nem elégitette ki a szakköröket és így a hallási gyakorlatok különleges végzése megszűnt az intézetekben, mindazáltal tanulságul közli a szerző e gyakorlatok célját, anyagát és eljárási módját, mely a multban irányadó volt.

Végül a tanterven történt változtatások s az erre vonatkozó miniszteri rendelkezések egészítik ki e módszeres könyv tartalmát, melynek nemcsak a képző hallgatói, de az idősebb kartársak, sőt a nem szakemberek is igen jó hasznát vehetik. Ára 1 korona. Kapható a szerzőnél Budapesten, a siketnéma-intézetben. **Borbély Sándor.**

Nyugtázás.

Mult kimutatásom óta a „Siketnéma-intézeti Tanárok Országos Egyesületé”-nek következő tagjai fizettek tagsági díjat: *a*) 1905-re: Szabady Géza; *b*) 1906-ra: Markovics Árpád (II. f. é.), Fehér Károly (II. f. é.), Piroska Károly (II. f. é.) és Lázár Pál; *c*) 1907-re: Markovics Árpád (I. f. é.), Bihari Károly, Németh László, H. Sztankay Lajos, Derbész Bertalan, Derbész Bertalanné, Medgyesi János, Istenes Károly, Lázár Pál, Schreiner Ferenc, Zemkó Péter (II. f. é.), Dávid Mihály (II. f. é.), Ábrahám János (II. f. é.), Eötvös László (II. f. é.) és Klug Péter (II. f. é.). — A „Magyar Siketnéma-oktatás” 1906. évfolyamára előfizettek: Markovics Árpád (II. f. é.), Piroska Károly (II. f. é.), Fehér Károly (II. f. é.) és Lázár Pál; az 1907. évfolyamra pedig előfizettek: Medgyesi János, Németh László, H. Sztankay Lajos, Nemere Gyula, Erdős István, Markovics Árpád (I. f. é.), Bihari Károly, Derbész Bertalan, Istenes Károly, Lázár Pál, Schreiner Ferenc, Zemkó Péter (II. f. é.), Ábrahám János (II. f. é.) és Klug Péter egyesületi tagok. Továbbá: a siketnémák ungvári, körmöcbányai, izraeliták budapesti, kecskeméti és soproni intézetei. Nagy Péter pénztáros.